

ՀՐԱԴԱՐԱԿՈՒՄՆԵՐ ԵՎ ՀԱՄՈՐԴՈՒՄՆԵՐ

ԹՈՒՐԲԻՈ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԻ ԳԻՎԱՆԻ ՄԻ ՔԱՆԻ ՓԱՍՏԱՔՂԹԵՐ ԱՄՆ-Ի ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻ ՎԵՐԱԲՆՅԱԼ

Պոլսո հայոց պատրիարքութիւնը մշտապէս եղել է արեւմտահայութեան, նաև ճակատագրի բերումով տարագիր դարձած իր շատ զավակների նմիրական պատվարը:

Այդ մասին են վկայում Թուրքիո հայոց պատրիարքարանի դիվանում մինչև օրս պահպանվող բազմաթիւ և արժեքավոր փաստաթղթերը, որոնց մեզ բախտ է վիճակվել ծանոթանալ 1997 թ. Թուրքիա կատարած անձնական ուղևորութեան ընթացքում:

Փաստագրական այդ նյութերն ընդգրկում են ինչպես մինչև 1898 թ. (պաշտոնապես 1902 թ. Ամերիկահայոց առաջնորդութիւնն անցել է Ս. Էջմիածնի կաթողիկոսութեան հովանու ներքո) Պոլսո հայոց պատրիարքութեան վիճակ հանդիսացած Ամերիկահայ թեմի, այնպես էլ հետագայում՝ նորաստեղծ Ամերիկահայոց առաջնորդարանի, գաղութահայ տարբեր կազմակերպութիւնների ղեկավարների ու անհատների կողմից Թուրքիո հայոց պատրիարքներին, ինչպես նաև ԱՄՆ-ի հայաշատ վայրերից Ամերիկայի հայոց առաջնորդներին ուղղված և հանգամանքների բերումով Պոլսում հայտնված բազմաթիւ նամակներ, խնդրագրեր, փաստաթղթեր: Հիշյալ սկզբնաղբյուրներում լուսարանվում են ԱՄՆ-ի հայ գաղթականութեան դրութիւնը, սոցիալ-տնտեսական վիճակը, հայրենի քնակավայրեր վերադառնալու ցանկութիւնը, ամերիկահայ երիտասարդութեան ուժացումից զերծ պահելու նպատակով հայ որբուհիներ ուղարկելու նպատակահարմարութիւնը, հայ որբերի որդեգրման, որբահավաքի ու որբախնամի, ամերիկահայ եկեղեցիների կարիքները, պատշաճ և կարող հոգևորականներ ունենալու անհրաժեշտութիւնը, գաղութահայ հարանվանական եկեղեցիներին առջվող հարցերը, եկեղեցական ու քաղաքական պաշտոնական հարաբերութիւնները, ամերիկահայ տարբեր կազմակերպութիւնների գործունեութիւնը, նրանց ազգանպաստ ու հայրենանպաստ ձեռնարկները, անձնական ու ընտանեկան խորանքները, Մեծ եղեռնից վերապրած իրենց հարազատներին փնտրելու, նրանց նյութական նպաստ ուղարկելու հետ կապված հարցերը, ինչպես նաև՝ առանձին դժգոհութիւններ, բողոքներ և այլն:

Գաղթականական բնույթի փաստաթղթերը ներկայացնում են օսմանյան Թուրքիայում հայերի տարեցտարի աճող արտահոսքը երկրից, նոր երկրում գաղթականների թշուառ վիճակը, աշխատանքային ծանր պայմանները, բարոյական ու ազգային արժեքների կորուստը, հայրենիքում անպաշտպան մնացած կարողալ հարազատներին առաջված նյութական օգնութիւնները, հետ վերադառնալու արգելքները մեղմելու և անցազրեր ձեռք բերելու համար թուրքական կառավարութիւնից թույլտվութիւն ստանալու վերաբերյալ Պոլսո հայոց պատրիարքներին ուղղված անձնական խնդրանքներ՝ և այլն:

Եկեղեցական բնույթի փաստաթղթերը ներկայացնում են ԱՄՆ-ում «Կաճառ Հայկական» (1888 թ., Ուստր) և հոգևոր-եկեղեցական այլ կազմակերպութիւնների, Ամերիկահայոց առաջնորդարանի, առանձին հոգևորականների և անհատների կողմից Պոլսո հայոց պատրիարքութեանն ուղղված հետաքրքիր վկայութիւններ, ամերիկահայ առաքելական եկեղեցու կրոնահոգևոր կարիքները հոգալու, համայնքի հոգեբանութիւնը հասկացող կրթված, հայասեր, ազաթելազործ արեւմտահայ, մասնավորապես պոլսահայ ու անգլիախոս հոգևորականներ ուղարկելու վերաբերյալ խնդրագիր-նամակներ և այլն:

Անձնական բնույթի փաստաթղթերը ներկայացնում են ամերիկահայ անհատների, ազգա-

* Մինչև 1896 թ. օսմանյան կայսրութիւնից գաղթել հնարավոր էր բացառապես սուլթանի թույլտվութեամբ, իսկ 1896 թ. հոկտեմբերից՝ թուրքական հպատակութիւնից հրաժարվելու, երկրի հետ խաղաղ հարաբերութիւններ պահպանելու և այլևս երբեք չվերադառնալու երաշխավորագրի ստորագրումից ու Հայոց պատրիարքի կողմից այն հաստատվելուց հետո միայն: 126

յինների և, հատկապես, հոգևոր դասի ներկայացուցիչների մտահոգութունն ու ձեռնարկած հայապահպան միջոցառումները՝ սպառնացող օտար ամուսնություններից, ձուլման ու այլասերման վտանգից համայնքի երիտասարդությանը գերծ պահելու ուղղությամբ, ամերիկահայ երիտասարդության ուժացումը կանխելու նպատակով ԱՄՆ հայ որբուհիներ ուղարկելու խընդրանքը, պատվախնդիր ու ազգային արժանապատվություն ունեցող գաղթական հայ երիտասարդների դիմումները Պոլսո հայոց պատրիարքներին՝ կարգադրելու հայ, թեկուզ որբ, օրիորդների հետ իրենց ամուսնության խնդիրը օտարության մեջ գտնե հայաշուշ ընտանիքներ կազմելու նպատակով, Պոլսո հայոց պատրիարքությանն ի պատասխան Ամերիկահայոց առաջնորդարանի Պաշտոնական հայտարարությունը թյուր ամուսնություններից խուսափելու նպատակով ստանձնել հայրենի երկրից հարսնացու փնտրող ամերիկահայ երիտասարդների դիմումների, անձի ինքնությունն ու առողջական վիճակը հավաստող համապատասխան փաստաթղթերի պաշտոնական վկայականով հաստատման հարցը և այլն:

Թուրքիո հայոց պատրիարքարանի դիվանում պահվող պատմաքաղաքական տարրեր փորձություններով անցած հաշյալ փաստաթղթերը, գիտական շրջանառության մեջ դրվելով, իրենց ինքնատիպությամբ ու պատմաճանաչողական մեծ արժեքով կարևոր ներդրում են ԱՄՆ-ի հայ գաղութի տվյալ ժամանակահատվածի ներհամայնքային կյանքի տարրեր ասպարեզների լուսաբանման և համակողմանի ուսումնասիրման ուղղությամբ:

Ստորև ներկայացնում ենք ԱՄՆ-ի հայ գաղութի վերաբերյալ Թուրքիո հայոց պատրիարքարանի դիվանում պահպանվող որոշ փաստաթղթեր ամբողջությամբ՝ առանց դուրսն ինչ փոփոխության:

Փ. Ռ. ԱՎԱԳՅԱՆ

Յոնդ Ամերիկա, գործ 1880—1899 թթ., արձնգր. 184, քիւ 32, քուպ 1—2:

22/3 Յունվար 1899, Ուստեր

Ամենապատիւ Տ. Տ. Մաղափա Ա. Արքեպ. Օրմանեան՝

Պատրիարք Հայոց Թուրքիոյ

Ի Կ. Պոլիս

Ամերիկայի Փորթլէնտ քաղաքը բնակող Սեբաստացի Յովսէփ Փիլիկեան անուն ազգայնոյն հաղորդեցի այն տեղեկութիւնները՝ զոր Չեր Սրբազնութեան 3965 համարաւ և 1898 նոյ. 26 ամսաթիւ պաշտօնագիրը կ'հաղորդէր ինձ՝ ի մասին յիշեալի Կ. Պոլսոյ մէջ ունեցած պահանջից կարգադրութեան խընդրոյն:

Տաճկաստանի հայաբնակ գաւառաց բնակիչներէն վերջին տարիները Ամերիկա պանդխտող ազգայիններէն ոմանք, դիմելով առ իս կ'յայտնին, թէ Ամերիկա գալու համար, երբ դիմելով իրենց տեղական կառավարութեանը՝ անցագիր պահանջած են, տեղական կառավարութիւնը առաջարկած է իրենց թողուլ Օսմանեան հպատակութիւնը և խոստում տալ այլևս չ'վերադառնալու իրենց բնակավայրերը, որպէսզի թոյլատրուի իրենց գալ Ամերիկա: Յիշեալ ազգայինք ալ՝ ի նկատի ունենալով ժամանակի պատահարաց սարսափը, յանձն առաքին ընդունիլ և ստորագրիլ տեղական կառավարութեանց առաջարկը: Այժմ այդ ազգայինները փափաք ունենալով վերադառնալ իրենց հայրենիքը, կը խնդրին տեղեկանալ Կ. Պոլսոյ Ազգային Պատրիարքարանէն, թէ արդիօք կարելի՞ է վերստին թոյլտուութիւն տալ իրենց, իբրև օսմանեան հրպատակ, դառնալ իրենց հայրենիքը և ապրիլ իրենց նախկին զբաղումներով, թէ՛ ո՛չ. կը խնդրեմ տեղեկութիւն մը տալ ինձ այս մասին այդպիսեաց հարցմանց պատասխանելու համար:

Եթէ կարելի է, կ'խնդրեմ հրամայէք որոց անկ է՝ Ս. Եկեղեցւոյս համար

* Մաղափա արք. Օրմանեան Պատրիարք (1896—1908 թթ.):

գնել Մայր Մաշտոց մը ու ղրկել. 'ի հասանիլն՝ պատրաստ եմք արժէքը վը-
ճարել:

Մեամ Աղօթարար
Յովսէփ եպօ. Ամերիկայի*

Յոնդ Ամերիկա, գործ 1902—1905 թթ., արձեգր. 653, քիւ 37, բուրք 1—3:

Իսր Փոռվիտէս, 12 Յունվար 1905

Գերապատիւ Տ. Արսէն վրդ. Վեհուհի**
Առաջ. Տեղ. Ամերիկայի Հայոց յ'Ուստըր

Ս. Հայր,

Երկար տարիներու տաժանելի ու մաշեցնող շրջան մի է, որ կը բոլորենք,
պանդիստութեան այս երկինքին տակ, գուրկ ծնողական և ընտանեկան գուր-
գուրանքներէ, ու հետևաբար զանոնք ևս զրկած ըլլալով մեր որդիական ու
ամուսնական սերէն:

Աւելորդ կը համարենք ըսել, թէ այդ երկար տարիներու անջատում եղած
է հակառակ մեր կամքին ու ամեն անգամ, երբ մտադրած ենք դառնալ դէպի
հայրենի տուն, անմիջապէս 'ի նկատի առած ենք Օսմ. կառավարութեան ար-
գելքներ անհասարակ բոլոր գաղթական հայերու վերադարձի նկատմամբ, ու
այդ խորհրդով, իբր երկու շարեաց փոքրագոյն, ստիպուած ենք եղեր քիչ մը
ևս սպասել, ու նամանաւանդ կը մխիթարուէինք, խորհելով, որ հոն ունինք
ծնողք ու եղբայրներ, որոնք կը հոթէին մեր հայրենական օճախին, ու անոնց
հովանուոյն տակ քիչ ինչ կը մխիթարուէին մեր դժբախտ երիտասարդ ընտա-
նիքներ ու մատաղ զաւակները: Սակայն դժբաղտաբար թուէ քանի մը ամիս
առաջ երկրէն հասած նամակները եկան գուժելու մեզ մեր ծնողաց և եղբոր
մահեր՝ 'ի խոր խոցելով մեր սրտերը, նամանաւանդ սա տխուր մտածումով,
որ այսօր խումբ մը տակաւին մանուկ որբեր ու որբուհիներ, ինչպէս նաև մեր
թշուառ ընտանիքներ, կը մնան անտէր ու անտիրական, ձգտուած բոլորո-
վին բաղտին: Այս տխուր ու սառսառագոցեցիկ իրականութիւնները կ'ստիպին
զմեզ անշուշտ հայրենիք վերադառնալ, 'ի մխիթարութիւն այդ թշուառ որբե-
րուն ու 'ի պաշտպանութիւն մեր հայրենի տան՝ կալուածներուն, որ մանա-
ւանդ արդիւնք է մեր շարշարանքներու և հոգնատանջ աշխատութեան: Սակայն
կրկին նկատի ունենալով Օսմ. կառավարութեան արգելքները, այսու երկտո-
ղիւս կ'ուզանք թախանձանօք Ձեզ դիմելու իբրև Ամերիկայի Հայոց Առաջնոր-
դական տեղապահի, որ հաճեք Պատրիարքարանի միջոցաւ շնորհ ձեռք բերել
զմեզ ապահով մեր հայրենիք ղրկելու համար:

Որով անհուն գոհ և երախտապարտ պիտի կացուցանէք թէ զմեզ՝ և թէ
հոն գտնուած այդ անտէր որբերը, հանդէպ Ձերդ անփոխարինելի բարեպաշ-
տութեան:

Համբուրելով Ձերդ Սրբութեան հայրական Սուրբ աջը՝

Մեամք խոնարհ ծառայք Ձերդ Սրբութեան
ԵՂՐԱՐԲ ՅԱԿՈԲ ԵՒ ՊԱՂՏԱՍԱՐ Հ. ՀԱՆԻԿԵԱՆ
(Մշոյ յԱռինջվանք գիւղացի)

* Նկատի ունի Ամերիկահայոց Առաջնորդ Տ. Հովսէփ եպօ. Սարաճյանին (1898—1906 թթ.):

** Նկատի ունի Ամերիկահայոց Առաջնորդ Տ. Հովսէփ եպօ. Սարաճյանի օրոք (1898—
1906 թթ.) որպէս առաջնորդական տեղապահ ծառայող Տ. Արսէն վրդ. Վեհուհուն:

Գերապատիւ Տէր Յովսէփ Արքեպիսկոպոս Սարանեան*
Բարեխնամ Առաջնորդ Հայոց Ամերիկայի յ'Ուստըր

Սրբազան Հայր,

Սրկրէն մեր ընտանիքներու կողմէն Ձեր հասցեին մեզի եկած նամակը, զոր տեղւոյս հոգաբարձութեան միջոցաւ ղրկած էիք, ստացանք: Այդ մասին հաճեցեք ընդունել մեր խորին շնորհակալութիւնը:

Այդ նամակը, որ այնքան սրտաճմլիկ կերպով կուզայ պարզել վիճակը մեր դժբախտ ընտանիքներուն և այն արդար բողոքը, որ այնքան աղտոտորեն կը նետեն մեր երեսին՝ իբր ուխտադրուժ ամուսիններու, ոտքէ մինչեւ գլուխ կը ցնցէ մեր էութիւնը, և սակայն արդարեւ իրաւունք ունին բողոքելու: Սակայն խնդիր է, թէ մենք որո՞ւ բողոքինք, մենք, որ գրեթէ մեր բոլոր վաստակը անընդհատ ղրկած ենք իրենց, որպէսզի դոյզն ինչ գոնէ նիւթապէս ամոքենք այդ թշուառներ, մենք, որ զուրկ ընտանեկան և ծնողական գուրգուրանքներէ, հոս օտարութիւն այս երկիրքին տակ կը հալինք ու կը մաշինք, մենք, որ գիտակ մեր ընտանեկան Սրբազան ուխտին, որուն՝ հակառակ մեր կամքին, կարծես թէ դրժած ենք, բոլոր սրտով կը փափաքինք օր առաջ երթալ մեր հայրենի երկիր: Հոն, սակայն ինչպէս Ձեր բարձր Սրբազնութիւն գիտէ, ճամբաները գոցած են մեզ թրքահայերու համար՝ առանց բացառութիւն: Մենք տասնապատիկ աւելի կը բողոքինք, յ'անուն արդարութիւն, յ'անուն այդ անտէր և թշուառ կիներուն, որ Ձերդ սրբազնութիւն շնորհքն ընէ, իբր Առաջնորդ Ամերիկայի Հայոց, ընելու ինչ որ պէտքն է զմեզ մեր երկիր խրկելու: Որով անհուն երախտապարտ պիտի թողուք թէ զմեզ և թէ մեր դժբախտ ընտանիքները հանդէպ Ձեր անգին բարեպաշտութիւն:

Մատչելով ՚ի համբար Ձեր սրբազնութեան Ս. աշը
Մեամ խոնարհ ծառայք Ձեր Սրբութեան
ՅԱԿՈՒԲ ԵՒ ՊԱՂՏԱՍԱՐ ՀԱՆԿԻՅԱՆ

Յանդ Ամերիկա, գործ 1914 թ., արձևգր. 653, թիվ—, բույր 1—3

Բարձրաշնորհ Սրբազան Պատրիարք Հայր**

Առջի օրուան «Ժամանակ»ի մէջ նամակ մը կար, որ կը նկարագրէր Ամերիկա գացող ազգայնոց խեղճութիւնն յօրինակ և ՚ի զգուշութիւնն այլոց:

Այս գրութիւնը յիշեցուց ինձ, թէ ասկէ առաջ յանձնաժողով մը կազմուեցաւ խորհելու և գործադրելու համար արտագաղթի հոսանքին առաջըր առնելու միջոցները: Չեմ գիտեր, թէ այդ յանձնաժողովը իրօ՞ք կազմուեցաւ, և եթէ կազմուի իսկ, պիտի կարենա՞յ օգտակարապէս իր նպատակը իրագործել: Որովհետև յայտնի է, թէ յորդորներն ու քարոզները միայն բաւական չեն ետ կեցնելու անոնք, որ յաջողութեան յոյսերով և օրինակներով,— ըլլան նոյն իսկ ցանցառ-քաջալերեալ որոշած են իրենց համար «Աւետեաց երկիրը» երթալ, և ցորչափ բնագաւառներուն վիճակը նիւթական և ընկերական ներկայ պայմաններուն մէջ կը մնայ, և աւելորդ է ըսիլ, թէ՛ ինչ որ ալ ըլլայ,

* Ամերիկահայոց Առաջնորդ Տ. Հովսէփ եպո. Սարանեան:

** Եկատի ունի Տ. Զաւեն արք. Տեր-Յովիայան Պատրիարքին (1913—1922 թթ.):

դեռ երկար ժամանակներ թերևս պիտի շարունակէ մնալ, պէտք չունինք ինքզինքնիս խաբել, այս վիճակը պիտի տևէ: Եվ եթէ կառավարութիւնը չուզէ արգելիչ գործնական միջոցներ ձեռք առնել, շեմ կարծեր, որ բարոյական միջոցներ բաւական ազդեցիկ կարենան ըլլալ կասեցնելու համար այդ հոսանքը:

Ըստ իս, միայն մէկ միջոց կայ, զոր քարոզներուն և յորդորներուն հետ միանգամայն Ձեր Սրբազնութիւնը կրնայ լռիկ մնչիկ 'ի կիտ առնել անշուշտ աւելի օգտակարապէս, քան հազար յանձնաժողովներ և կուսակցութիւններ:

Յայտնի է, որ գաղթողներուն մէջ անհամեմատ շատ փոքր թիւ մ'է, որ երթալէն յետոյ կը յաջողի և գոհ կը մնայ իր գաղթելէն: Մնացեալ անհուն մեծամասնութիւնը դէռ կէս ճամբան չի հասած կամ հոն երթալէն առավել կամ նուազ ժամանակամիջոցէ մը յետոյ կամ նիւթական, կամ փիղիքական ու առողջական, և կամ նոյն իսկ բարոյական և ընկերական պատճառներով արդէն իսկ զոչացած է տեղէն ելլելուն և կուգէ վերադառնալ, բայց նախ մեծ մասամբ նիւթական միջոցները կը պակսին իրեն վերադարձի երկար ճամբորդութեան ձեռնարկելու համար: Յետոյ՝ չի համարձակիր կամ կամչնայ ձեռնունայն դառնալու իր հայրենիքը: Ասկէ զատ բարեկամներ կամ ընկերներ կը բռնեն զինք և կստիպեն մնալու, կամ թէ անգամ մը հոն ինկած, կը յուսայ և կը յուսայ բարւոքում մը ձեռք բերել և կը մնայ մինչև որ օր մ'ալ յաւիտենական կերպով թողու անդ իր մնացորդները:

Արդ, եթէ գտնուի մէկը կամ մարմին մը, որ հսկէ այդ գաղթողներուն վրայ, որ հետամուտ ըլլայ անոնց, որք շեն վրցած յաջողիլ և աւելի կամ նուազ անօգուտ տեղը կը մնան օտարութեան մէջ, կամ թէ յաջողած ըլլալով հանդերձ կը փափաքին այլևս վերադառնալ, և սակայն սա կամ նա նկատումներով կը վարանեն, և քաջալերէ և 'ի վիճակի դնէ զանոնք իրենց երկիրը դառնալու, ճշմարտապէս մարդասիրական և ազգօգուտ գործ մը կատարած պիտի ըլլայ, որովհետև ինքզինքնիս չի խաբինք, նոր աշխարհ գացող հայերը ընդ միշտ կորսուած են Ազգին համար: Եթէ գացողները կրցան վերադառնալ, լա՛ւ, եթէ ոչ, նոյն իսկ առաջին սերունդը անգամ օտարացած է հայութենէն, ուր մնաց երկրորդ և երրորդ սերունդները, և տղայամտութիւն պիտի ըլլար յուսալ, որ մէկ քանի ինչ ըլլալ կամ ինչ ընելնին իրենք ալ չի գիտցող զարգացեալ (?) կամ՝ ոչ, եկեղեցականներ պիտի կարենան օտարացման առաջին առնել, եթէ նոյն իսկ իրենք առաջնորդ չըլլան ատոր՝ եկեղեցին բարեկարգելու իրենց, շեմ գիտեր ինչպէս որակեմ, ջանքերով և գործունեութեամբ (?!): Բարեբախտութիւն մ'է սակայն, որ այդպիսի մարմին մը գոյութիւն ունի, որ է Եգիպտոսի Բարեգործականը, որ, եթէ շեմ սխալիր, արդէն նոր աշխարհի ամէն կողմը իր մասնաճիւղերն ու ներկայացուցիչներն ունի և որ կրնայ իր ունեցած՝ ազգին համար ճշմարտապէս նախախնամական դերը այս մասին ևս 'ի կիտ առնել, վերադարձնելով այսպիսիները հետզհետէ իրենց հայրենիքը կամ գէթ Տաճկաստանի հայաբնակ վայրերը, ուր մանաւանդ հիմա բաւական գործ կայ աշխատաւոր բազուկներու կարօտ, և ուր գրեթէ ընդհանրապէս օրավարձերը քիչ շատ գոհացուցիչ են և մէկ կողմէ ալ՝ պիտի ըլլան: Ուստի, եթէ Ձեր Բ. Սրբազնութիւնը համամիտ է այս մասին, թող դիմէ՛ ուղղակի Բարեգործականի կեդրոնին և ջանայ ընդունիլ և գործադրել տալ այս առաջարկը՝ նոր ապացոյց մ'ևս ընծայելով այսու իր լուրջ և գործնական ոգւոյն և ուղղութեան, որոյ, առաջին օրէն իսկ, հեռուէն խոնարհաբար գնահատող մ'է:

Համբուրի Ս. Աշոյհ՝ Ձեր Բ. Սրբազնութեան
Ն. Մ.

Ամենապատիւ Սրբազան Պատրիարք Հայր* նախագահ և Գերապատիւ
Հայր, անդամ և ազգային կեդրոնական վարչութեան կրօնական ժողովոյ
Սրբազնասուրբ տիարք

Միացեալ Նահանգաց Ուսթրր քաղաքի լուսաւորչեայ թոռունք, «Կաճառ
Հայկական Ուսթրրի լուսաւորչական հայոց»: Սոյն նորակազմ Ընկերութեան
մայր դիւանի միջոցաւ և այսու պաշտոնական գրութեամբ, որդիական յար-
գանօք, կը դիմէ առ ձեր դարձրաշնորհ սրբազնութեանց յայտարարել թէ.

- ա) Քաղաքիս հայք երկար ժամանակէ ի վեր կրօնական պաշտամունքէ և հո-
գելոր մխիթարութենէ զուրկ կզգան այլևս հոգեւոր հովուի մը անհրաժեշտ
կարողութիւն ու պէտքը, որուն գոհացումն արդիւնաւորելու փափաքանօք
կը դիմին առ կեդրոնն ազգային իշխանութեանց:
- բ) Կաթողիկէ և Առաքելական Սուրբ եկեղեցւոյ հաւատարիմ հայոցս թիւն
աստ աւելի քան 300 է:
- գ) Տեղոյս հայոց հոգեւոր պաշտօնեի նիւթական պիտոյից օժանդակելու հա-
մար, տարեկան 100 անգղիական ոսկոյ շափ գումար մը ճարել կարելի է
քաղաքիս մէջ գտնուող ազգայիններէ:
- դ) Ըստ բաղձանաց տեղոյս ժողովրդեան ազգային հոգեւոր պաշտօններուն
անգղիագէտ կամ գոնէ գաղիագէտ վարդապէտ մը լինելու է և ոչ թէ քա-
հանայ, որպէսզի կարող ըլլայ մեզ առաջնորդել, և ծանօթացնել մեր ազ-
գութիւնն և կրօնքն տեղական ժողովրդեան, որք առաջ սխալ գաղափար
առած Ուսթրրաբնակ հայոց նկատմամբ:
- ե) Սրբակրօն հովիւ մը քաղաքիս մէջ կարող է պատւավոր կերպով ապրիլ
շաբաթական մէկ անգղիական ոսկի ծախսելով ուտեստի և բնակութեան
համար:
- զ) Միացեալ Նահանգաց այլ և այլ կողմերն, ինչպէս նիւ Եորք, Ճիրզիսթի,
Պօսթոն և Տիլիատելֆիա քաղաքներու մէջ գտնուող բազմաթիւ հայոց ժա-
մանակ առ ժամանակ այցելութիւններ ընելով, հոգեւորապէս մխիթարե-
լով կարելի է կ'ընէր գումար մը ձեռք բերուիլ ի նպաստ հոգեւոր հովուի:
- է) Սոյն քաղաքներու մէջ ապրող մեր եղբարց թիւն շորս հարիւրի շափ լինել
կը կարծուի:
- ը) Ի վերջոյ, երբ առայժմ անգործադրուելի դատուի հոգեւոր հովիւ մը կար-
գել Միացեալ Նահանգաց մէջ բնակող մեզ հայոցս համար, առարկելով
թէ, այդպիսի հոգեւոր հովուի մը թօշակը անբաւական է ըստ արժանւոյն
վարձատրութեան: Ուստի խորին ակնածութեամբ պիտի խնդրինք, Ամենա-
պատիւ Սրբազան Պատրիարք Հայր և Գերապատիւ անդամք ազգային կեդ-
րօնական վարչութեան, որ գթաք այս աղքատիկ հայ ազգայնացս վերայ
և մեր փոքրիկ գումարն բաւական համարելով, մեր թերին լրացնելու ձե-
ռնտուութիւնը շի զլանաք:

Ուստի որդիական յարգանօք կը խնդրեմք ի ձէնջ ամենապատիւ Սրբա-
զան նախագահ և առաքելաշնորհ հարք Քրիստոսավայիլ ժողովոյդ, փութալ
կարգադրութիւն յայնմ, ի մխիթարութիւն ձեր անխնամ զաւակաց և ի փառս
սրբոյ եկեղեցւոյս և ազգիս:

* Նկատի ունի Տ. Խորեն արք. Աշրգյան Պատրիարքին (1888—1894 թթ.):

Ի դիմաց «Կաճառ Հայկական Ուսժրրի լուսաւորչական հայոց» ընդհանուր ժողովոյ.

8 Յունվար 1889
Ուսրբ բաղաբ ի Եանանգն
Մասաչուսէթսի և ի փողոցն
Բուովին քիւ 54

Ատեճապէտ
ՄԻՔԱՅԷԼ Յ. ՔՕՓԷԱՆԵԼԵԱՆ
Ատեճաղպիր
ՅԱԿՈՐ ԿՈՍԱՆԵԱՆ

Յոնղ Ամերիկա, գործ 1888—1920 քք., առնգր. 18110, քիվ 1500, քաւք 1—3

Ամենապատիւ Սրբազան Պատրիարք Հայր*.

Հրամանագիրն ձերդ Սրբազնութեան 13 դեկտեմբեր թուակիր անցեալ 1888 տարւոյ և 147 համարաւ ընկալուք և ընթերցուք «Կաճառ Հայկական Ուսժրրի լուսաւորչական հայոց» անուն ընկերութեան ընդհանուր ժողովոյն, որոյ ընկերք և անդամք, ի ներկայութեամբ խառն բազմութեան, ոտնկայս և գլխաբաց՝ հլու ջէրմեռանդութեամբ ունկն դրին անդ նշանակեալ բարձրագոյն հրաւէրի՝ պատկառելի ժողովոյն կրօնական, ժողովոյն ազգային կէդրօնական վարչութեան, յորմէ յետէ հետեւեալ որոշման յանգեցաւ ժողովն, հրահանգելով դիւանս ծանուցանել ձերդ բարձրաշնորհ սրբութեան ի տեղեկութիւն:

Նկատելով թէ, ազգային կեդրօնական վարչութեան կրօնական ժողովոյ խնդրած տեղեկութիւնք, ընկերութեանս կողմանէ տեղեկագրուած է ի կեդրօն, ի մասին եկեղեցականի մը անհրաժեշտ կարեւորութեան և նորին նիթական պիտոյից համար, ըստ մեր կարողութեան, օժանդակելու համար ևս նշանակելով. այսու գրութեամբ կուգամք աւելցնիլ միայն թէ, ամբողջ Միացեալ Նահանգաց՝ երկու երեք մղոն տարածութեան մէջ արդարև երկու հազարի մօտ ազգայինք գտնուիրն հաւանականութենէ զուրկ չէ, այլ մեր փափաքն է, և կարելի է յաջողութիւն միայն ատլանտեանի եզերաց վերայ կամ մօտերն, ինչպէս են քաղաքս, Նիու Սորք, Պօսթոն, Ճէրզիսիթի ևն, որոց իրարմէ եղած հեռաւորութիւնն միայն մեկ երկու հարիւր մղոնի շափ լինելով, եկեղեցական հովիւն շատ դիւրութեամբ կարող է այցելել սոյն տեղերն և մխիթարել ազգայիններն, որոց թիւն հազարի շափ լինել կը կարծուի և որոնք՝ թող ներուի մեզ ըսիլ թէ, ի պատիւ իւրեանց, առատապէս վճարելու յօժարութիւն և կամք ունին: Ուստի Ընկերութեանս Դիւանն խոնարհաբար կեզրակացնէ թէ, գործունեայ և հայրենասէր եկեղեցական մը հրաշքներ գործել կարող է այս երկրին մէջ, թէ իւր նիթական և թէ ազգային շահերն ապահովելու մասին, և առանց մեծ դժուարութեան, զի արդէն իսկ գիտենք այս անգամ փորձերով թէ, քաղաքս գտնուող բողոքական եղբայրներէ ոմանք ևս յօժարակամ ստորագրած են կաթողիկէ և առաքելական եկեղեցւոյ Սրբակրոն պաշտօնէի տարեկան թօշակի ցուցակն, իբրև հայ և քրիստոնեայ: Ներուի մեզ այս անգամ ևս յայտնիլ, թէ, որոշեալ եկեղեցական անգղիագէտ կամ գոնէ գաղիագէտ լինելու է ըստ փափաքանաց ժողովրդեան, որպէսզի դժգոհութեան տեղի չտրուի:

Անմիջական կարգադրութեան մը յուսալով, Ամենապատիւ Սրբազան Պատրիարք Հայր, ամենայն ակնածութեամբ կը համբուրեմք Սուրբ աջն Ձեր, և մնամք հնազանդ որդիք ձեր և վշտակիր ազգիս

22 Յունվար 1889
Ուարեսքեր, Մասս.

Ատեճապէտ
Կ. Յ. ՔՕՓԷԱՆԵԼԵԱՆ
Ատեճաղպիր
Յ. ԿՈՍԱՆԵԱՆ

* Նկատի ունի Տ. Խորեն արք. Աշրգյան Պատրիարքին:

Ամենապատիւ Տ. Նղիշէ Արքեպիսկոպոս Դուրեան*
Պատրիարք Հայոց Ի Կ. Պօլիս

Սրբազան Հայր,

Քաղաքս՝ որ երեք հազարէ աւելի հայ գաղթականութիւն մ'ունի և որուն գրէթէ շորս հարիւրն ընտանեօք, քանի տարիներէ ՚ի վեր է այս մեծ հայ գաղթականութիւնը առ ՚ի չ'գոյէ եկեղէցականէ զրկուած կը մնայ կրօնական ամեն մխիթարութենէ, տարուան ընթացքին մէջ հազիւ մի անգամ կարող կ'ըլլայ հայ եկեղէցական մը ձեռք բերել եկեղէցական արարողութիւն կատարել տալու համար. ննջեցեալներ կը թաղուեն՝ առանց եկեղէցականի, Պսակի խորհուրդներ կը կատարուին՝ օտար եկեղէցականներու ձեռամբ, երեսաներ կը պահուեն երկար ատեն՝ առանց մկրտութեան, մինչև որ եկեղէցական մը ձեռք բերուի, ու կը պատահի շատ անգամ ալ որ կը մեռնին առանց մկրտութեան:

Սրբազան Հայր, քաղաքս չէ միայն որ կրօնական այս տխուր ու ողբալի վիճակն ունի, այլ ամբողջ Փրովիտէնսի թէմը, որ կը պարունակէ իր մէջն աւելի քան եօթն հազար հայ գաղթական, կեսէն աւելի ընտանեօք. մի այսպիսի ազգակուլ երկրի մէջ, այսքան ստուար հայ գաղութ մ' երբ ընդ երկար ձգուի կրօնապէս լքեալ վիճակի մէջ, զուրկ եկեղէցական արարողութենէ, բաւական է որ անոնք սակաւ ալ օրական պիտի ստանան: Մենք հոս շատ անգամ աշխատած ենք մեր մնայուն եկեղէցականն ունենալ, բայց շենք կրցած ձեռք բերել, քանիցս դիմում ըրած ենք առաջն փոխանորդ Գաֆթանեան Հոր և խնդրած իրմէն մի անգամ հոս այցելել միասին միջոց մը խորհելու այս կարևոր ու բազմահայ թէմը փրկելու: Ներկայ կորստաբեր վիճակին, սակայն՝ նա չէ հաճած կարճ այցելութիւն մը իսկ տալ, առարկելով թէ «թէմէս շեմ կրնար հեռանալ»:

Ուստի կը խնդրեմք Ձեզմէ վարդապետ մը տրամադրելի ընել թէմիս մընայուն հովուութեան պաշտօնին. վարդապետ մ' որ ժողովուրդ կառավարելու բաւական փորձութիւն ունենալէ զատ ուսեալ ու բաւականաշափ ալ բէմբասաց ըլլայ:

Մնամ խորին յարգանքով Ձերդ
Ա. ՏԵՐԱՅԵՆՑ

Ատենապետ Հայ Առաքելական Եկեղէցոյ Հոգաբարձութեան

Ամենապատիւ Տէր Տէր Յովհաննէս Սրբազան Արքեպիսկոպոս Արշարունի**
Պատրիարք Հայոց Թուրքիոյ.

Կ. Պօլիս

Ամենապատիւ Սրբազան Հայր.

Ամերիկայի մէջ, սեփհական եկեղեցի ունեցող վայրերէ զատ քաղաքներ, կամ եպիսկոպոսներու եկեղէցիներու և կամ վարձուած մասնաւոր սրահներու մէջ պաշտամունք կը կատարէն և պատարագ կը մատուցանէն:

* Տ. Նղիշէ արք. Դուրյան Պատրիարք (1909—1910 թթ.):
** Տ. Հովհաննէս արք. Արշարունի Պատրիարք (1911—1913 թթ.):

նիւ Ծորք ալ այս վերջիններէն մէկն է. սրահ մը վարձուած է, ուր՝ կիրակի օրեր պաշտամունք և պատարագ կը մատուցանէնք, հասարակ օրեր, կէս օրէ վերջ (ը-ե) ժամը 3—5 1/2 հայ երկսեռ մանկտացն հայ. ընթերցում, պատմութիւն և կրօնի դասեր կը տրուին:

Սեղաննիս շարժական է, որ վերջերս շինել տուինք, շատ մը պակասներու մէջ, աչքը զարնող պակասն է Ս. Աստուածածնայ և մէկ մըն ալ խաչի օծուած պատկերներնին:

Ամերիկահայը շատ դրամ կուտայ կրթասիրացներու, ուսումնասիրացներու, որբասիրացներու ևն ևն ևն, բայց, կը տարակուսիմ, որ եկեղեցական պատկերի համար դրամ տայ. միւս կողմէ սակայն, Պոլսոյ շատ մը եկեղեցիներուն մէջ մէկէ աւելի Ս. Աստուածածնայ և խաչի օծուած պատկերներ կենալն կասկածէ վեր ըլլալուն: Այսչափ մը մխիթարութեան մեզ պարգևելու ակնկալութեամբ, սոյն դաշնագրացս կը մատուցանիմ Ձեր Բարձր Սրբազնութեան, խնդրելով, որ Մազկազարդէն առաջ սոյն երկու պատկերներն մեզ հասցնելու համար հարկ եղողներու հարկ եղած խիստ հրամանն տալ բարեհաճէք:

Մատչիմ 'ի համբոյր Արայն Ձեր Բարձր Սրբազնութեան,
եւ և մեամ ամենախոնարհ և երայտապարտ սրտի,
ՄԱՏԹԷՈՍ ՔԶՆՅ. ՄԱՆԿԵԱՆ
Հովի Հոգեւոր Նիւ Եօրֆ

10 Մարտ 1913

Նիւ Յօրֆ

* * *

Յոնդ Ամերիկա, գործ 1907 թ., արձեգր. 3633, թիվ—, թուրք 1—3

1907 Յունիս 18, Շիֆակօ

Ամենայն Հայոց Պատրիարք*

Սրբազան Հայր,

Ահաւաստիկ կուգամ առ Ձերին Վեհափառութեանը արտայայտել մի քանի տառեր իմ տկար գրչովս:

Ինչպէս քաջ գիտէք մեր Հայոց վիճակը, որն քանի մը դարերէ իվեր խեղճ և ստրուկ կեանք կը վարէր, և այս վերջերս ալ աւելի սարսափելի տանջանքներ տեղացին մեր վրայ, և բաւական հայերս խեղճութեան ենթակայ ըլլալով սկսեցին օտար երկիրներ գաղթել և թափառական կեանքը կը վաւելին:

Սիրելի հովիվդ Հայաստանեայց Ուղղափառ Սր. Եկեղեցւոյ խ. ծառանիդ ևս միևնոյն հարուածով վիրտուրուած սկսեցի միևնոյն թափառիկ կեանքը վայելել մեր հայրենիքի լուսաւորչա. Մր. և Ուղղափառ եկեղեցիէն զուրկ մնացած ըլլալով:

Ուստի Սրբազան Հայր և Մր. Եկեղեցւոյ հովիւ, խ. ծառանիդ (26) տարեկան հասակին հասած և օտար երկիրներ մնացած ըլլալով և ննջեցեալ ծնողքս ալ Պօլիս թողնելով, միայնակ կեանքէս ձանձրացած ըլլալով, կ'ուզեմ իմ ներքին գաղափարս արտայայտել Ձեր վեհափառութեան առաջ, և յուսամ նկատի պիտի առնէք, այսինքն նպատակս է իմ հայրենիքի հայ օրիօրդի մը հետ ամուսնանալը՝ փոխանակ օտար ազգինը, ինչու որ՝ շեմ ուզեր ազգութեանս արիւտնը ապականել: (Հայ որբանոցէն ուսեալ):

Ուստի Սրբազան Հայր և եկեղեցւոյ քաջ հովիւ, խոնարհաբար կ'ուզամ առ Ձեզ, որուն պարտականութիւնը Ձեզ վրայ թողնելով, յուսամ 'ի գործ դրնել պիտի ջանաք վերոյիշեալը:

* Նկատի ունի Տ. Մազաքիա արք. Օրմանյան Պատրիարքին:

Իմ անունս է Յովակիմ Միրաքեան, ծնած եմ Պօլիս, Իպրահիմ Փաշա Մահլէսի:

Մնամ վեհափառութեանդ նամակիդ սպասող
Մառանիդ Յովակիմ Միրաքեան

Յ. Գ. Հաճեցէք իմացնել մեզ, թէ ի՞նչ տեսակով կրնանք կարգադրել օրիօրդի խնդիրը. այսինքն՝ դրամի մասին, թէ՛ որչափ: Թիքէտ, թէ՛ դրամ:

Հասցէն նետեալն է-
Jack Mirakian
132 So. Halstad st.
Chicago, Ill.-
U. S. A.

Պատրիարք Հայր,

Հետեւեալ ստորագրող արք և կանայք կը վաւերացունենք պրոն. Յովակիմ Միրաքեանի ազնիւ ընթացքը, որուն թէ բարոյականին և թէ գործնականի մէջ ունեցած լաւ վարքը տեսնուած ըլլալով, կստորագրենք հետեւեալքս.

ԽԱԶԱՏՈՐ Մ. ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
ՏԻԿԻԵ ՆԱԶԱՌՈՒ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
Sofm. Ս. ԶՊՊԱՆԵԱՆ
Sofm. Հ. Կ. ՅՈՎՀԱՆՆԵՍԵԱՆ

Յոնդ Ամերիկա, գործ 1921, արձեգր. 194, քիվ—, քուպ 1—2

Էլիգ Այլընտ, 23/12, 1920*

Ազնուաշուք Տէր*,

Ներկայս կը խնդրեմ Ձեռնէ ծառայութիւն մը. Ձեզի կը դիմեմ, որովհետև չեմ ճանչնար ոչ մէկը:

Հրամանքնիդ բնիկ կեսարացի վերծին Գալէնտէրեան տարագրութենէն ազատուած եմ. ծնողքներս և ազգականներս զոհ տալէն և շատ տառապանք քաշելէն վերջը մինակ նշանածս գտայ, որ կը գտնուի Միլվօք քաղաքին մէջ: Իրեն քով կերթայի, բայց շոգենաւէն ինձ էլիգ Այլընտ փոխադրեցին. չեն ձրգեր, որ երթամ: Իրեն հեռագրեցին, թէ աս ինչ անունով ախճիկ մ'եկած է ձեր հասցեին, կը ճանչնա՞ք զինքը և ձեր ի՞նչը կ'ըլլայ ըսելով: Քանի օրերէ իվեր պատասխան չեկաւ, և ես իրեն քանի քանի նամակներ գրեցի՝ անոց ալ ոչ մի պատասխան: Կը խնդրեմ Ձեռնէ. հետեւեալն է իրեն հասցէն. գրեցէք, հարցուցէք՝ հասցէն փոխած է կամ հիւանդ է, ինչ է, ի՞նչ չէ, ինձ իմացունէք:

Տէր, եթէ միջոցով մը կրնաք զիս ազատիլ՝ ազատեցէք կ'աղաչեմ, որովհետև կ'ըսեն, թէ պիտի վերադարձնենք քեզ: Եթէ ետ դրկեն՝ վիճակս շատ քէշ պիտի ըլլայ: Ես աւելի կը նախընտրեմ հոս Ձեր շուքին տակ աշխատել, քան թէ ետ երթալ, կ'աղաչեմ ինձ այս բանտէն ազատեցէք, ալ հոգ ելալ:

Երախտապարտ պիտի ընէք զիս, եթէ կարելի եղածին չափ շուտ պատասխանէք:

Mr. Armen Meghrouni
542 E. Water st.
Milwaukee, Wis.
U. S. A.

Երախտագետ ախճիկնիդ
ՎԵՐԺԻՆ ԳԱԼԷՆՏԵՐԵԱՆ

Յ. Գ. Զի մոռնամ ըսելու, զիս վերադարձնելու ըլլան՝ ինքզինքս ծովը կը

* Նկատի ունի Ամերիկահայոց Առաջնորդական տեղապահ Տ. Թարկին եպս. Կյուպերյանին (1920—1921 թթ.):

նետեմ, բայց 18 տարեկան թարմ հասակին մէջ շեմ ուզեր այ ինքզինքս փր-
շացնել, կեանքը անուշ է: Ուրեմն, հոս կան քանի մը օտար երիտասարդներ,
որ ձեռքս կը խնդրէն, ստիպուած եմ խօսք տալու, քանզի աշխարհի մէջ չու-
նիմ ոչ մէկը:

Աւաղ, ազգս շուրանալու համար այնչափ տառապանքներ քաշեցի ու թուր-
քերուն քովէն փախայ, եկայ հոս ազատ քաղաքին մէջ ազգս պիտի ուրանամ,
չէ, չէ, շեմ կրնար: Խնդրեմ, կ'աղաչեմ, ազատեցէք զիս, և ես պատրաստ եմ
աշխատելու ինչ տեսակ գործ ալ, միևնակ թէ ազգս շուրանամ:

Յոնդ Ամերիկա, գործ 1921, արձգր. 2449, քիվ—, բուրբ 1—2

Օգոստոս 5, 1921

Ակրան, Օհայո, Ա. Մ. Ն.

Նորին Սրբազնութեան Տ. Զաւէն Պատրիարք* Հայոց ԻՎաստանտնօսայիս

Սրբազան Հայր,

Հինգ տարիէ ի վեր հայրենիքէս հեռու այս օտար հորիզոնի տակ տքնե-
լով շանացի քանի մը սէնթ շահել և վերադառնալ ծննդավայրս, բայց դժ-
բախտաբար մեր հայրենիքի վատթար վիճակը առայժմս չի թոյլատրեր այդ
մտադրութիւնս ի կատար հանելու: Ուստի վերջնականսպէս մտադրուեցայ այս
երկրին մէջ ամուսնանալ և սպասել միևնակ երկրի վիճակը բարւոք ընթացք
ստանայ:

Նկատի ունենալով, որ հոս հայ ազգի օրիորդներ շատ քիչ կան և եղած-
ներն ալ իմ բնակութեան տեղէն շատ հեռու են: Նկատելով, որ օտարի հետ
ամուսնանալը դէմ է իմ զգացումներուս և հակառակ մեր նահապետական սո-
վորութիւններուն: Եւ վերջապէս նկատելով, որ պատերազմի հետեանքով բազ-
մաթիւ հայ կանայք և օրիորդներ փախստական լեցուած են ի Պոլիս.— յար-
մար դատեցի դիմել Ձեր Սրբազնութեան և խնդրել Ձեր աչակցութիւնը այս
խնդրուն մէջ: Կը փափաքիմ հայ օրիորդ մը այդ տեղէն Ձեր միջոցաւ ինձի
խրկուի որպէս կնութեան: Գիտեմ, ամուսնութեան շատ անյարմար ձև մն է
այս, բայց, պարագաներու դժբնդակ դասաւորումների հետեանքով, վերոյի-
շեալ ձեւ յարմարագոյնը գտայ:

Սրբազան Հայր, ներփակ կը գտնէք իմ լուսանկարը, տարիքն է 27, ա-
մուսնացած չեմ, Ամերիկայի մէջ գործաւորութեամբ կը զբաղեմ և ընտանիք
մը այս երկրին մէջ համեստ պահելու շափ կարողութիւն ունեմ: Կրթութիւնս
թէ և տարրական, բայց ինքնաշխատութեամբ միշտ սովորելու հետամուտ եմ
եղած և եմ: Առողջութեանս մասին բժշկական վկայագիրը Ձեզ կը շրկուի ու-
րիշ ծրարով մը:

Այսչափ տեղեկութիւն Ձեզ հաղորդելով իմ մասին՝ կը խնդրեի, որ յար-
մար օրիորդի մը հաւանութիւնը առնէիք և իր նկարը յարակից ծանօթութիւն-
ներով ինձի ղրկէիք, որպէս զի իր գալու մասին պատրաստութիւններու վրայ
կարգադրութիւններ ընենք: Մտադրութիւնս է տոմսակը և ծախքերը Պատրի-
արքարանին միջոցաւ ընել, որը ամենէն ապահով և օրինաւորն է:

Այսչափ: Խնդրելով Ձեր Սրբազնութեան հայրական օրհնութիւնները, ան-
համբեր կը սպասեմ Ձեր պատասխանին:

Ձերդ որդի՝ Աբրահամ Վարդանեան

Իմ հասցեն. Abraham Vartanian

265 Berry ave.,

Akran, Ohio

U. S. A.

* Տ. Զավէն արք. Տեր-Յղիայան Պատրիարք:

Առաջնորդարան Հայոց Ոստրե

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ի պատասխան Կ. Պոլսի Հայոց Պատրիարք Ամեն. Զաւէն Սըրբազանի թիւ 3337 եւ 14 Սեպտեմբեր 1920 թուակիր պաշտօնագրի

... Որովհետեւ պատահած է, որ կամ երիտասարդներ սեռային ախտերով վարակեալ գտնուած են, եւ կամ իրենց մասին տրուած տեղեկութիւններ եւ եղած յանձնարարութիւններ չեն համապատասխանած իրականութեան, եւ խեղճ աղջիկներ միայն Ամերիկա հասնելէ ետքը դէմ ու դիմաց եկած են սոսկալի իրականութեան հետ: Վասնզի եթէ փեսացուն յանձնարարուած է իրրեւ երիտասարդ կամ իրրեւ բարեկեցիկ կամ լաւ գործի տէր, կարող ընտանիք պահելու, եւայլն. իրականութեան մէջ հաստատուած է, որ երիտասարդ ըստածը տարիքը առած, խեղանդամ, անխիղճ մարդուն մէկն է, իսկ բարեկեցիկ կամ լաւ գործի տէր ըստածը՝ անգործ մէկը, անկարող տուն տեղ պահելու, եւայլն, եւայլն, եւ այսպիսիներ հեռուներէն յանդգնած են Ամերիկայի անուսով հրապուրել Հայոց պատուազգաց աղջիկները եւ Ամերիկա բերել տալով զանոնք՝ պատճառ եղած են անոնց դժբախտութեան:

Որպէս զի այսպիսի սխալներ չարունակուին եւ դժբախտութիւններ չըպատահին այլեւս, երկուստեք ամուսնացողներու շահուն եւ օգտին համար, Կ. Պոլսէն հարս առնել կամ բերել ուզողներ պէտք է որ իրենց ձեռքը ունենան երկու տեսակ վկայական, մէկը ստուգելու եւ հաստատելու համար փեսացուներուն ինքնութիւնը, իսկ միւսը՝ յայտնելու համար փեսացուներուն առողջական վիճակը:

Ինքնութեան վկայականը պիտի տրուի Առաջնորդարանիս կողմէն:

Անոնք որ ինքնութեան վկայական կ'ուզեն առնել Առաջնորդարանէս, պէտք է որ անձամբ ներկայանան իրենց տեղւոյն Հոգաբարձութեանց, անշուշտ ուր որ Հոգաբարձութիւններ կան—, եւ կամ ուղղակի Առաջնորդարանիս, եւ լեցնեն խնդրագիր մը (էփիլիէյըն) եւ տան իրենց լուսանկարէն երկու օրինակ, որ պէտք է հանուած ըլլայ ճիշդ այդ օրերուն:

Իսկ Առողջական վկայականը պէտք է առնուած ըլլայ դարձեալ ճիշդ նոյն օրերուն, ծանօթ, վկայեալ եւ խղճամիտ բժիշկէ մը: Թէ՛ Հոգաբարձութիւններէն եւ թէ՛ բժիշկներէն տրուած վկայականներ պէտք է վաւերացուին Առաջնորդարանիս կողմէն:

Անոնք որ առանց այս վկայականներու կը դիմեն Կ. Պոլիս հարս առնելու կամ բերելու համար, այդպիսի դիմումներ պիտի մերժուին Ազգային Պատրիարքարանի կողմէ:

Այս կարգադրութիւնները կը յայտնենք յանուն Կ. Պոլսի Պատրիարք Ամեն. Զաւէն Սըրբազանի եւ Ամերիկայի Հայոց Առաջնորդութեան, եւ կը յանձնարարենք մեր Ծկեղեցիներու Հոգաբարձութեանց եւ Հոգեւոր Հովուաց, ինչպէս նաեւ բոլոր անոնց, որ կը հետաքրքրուին այդ խնդրով, որպէսզի նախանձախնդիր ըլլան պահպանելու այս կարգադրութիւնները:

Մեամ Աղօթաբար
Տեղապահ
ՔԱՐԳԷՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ՝

1920, հոկտ. 25

* Նկատի ունի Ամերիկահայոց Առաջնորդական տեղապահ Տ. Բաբկէն եպ. Կյուլեսերյանին (1920—1921 թթ.):

К. Р. АВАКЯН—Некоторые документы архива Армянского Патриаршества Турции об армянской колонии США.—Армяне, эмигрировавшие в США из населенных армянами районов Турции и Западной Армении по личным, учебным, экономическим, политическим, культурным, религиозным и другим причинам, навечно сохранили связь с родным Армянским Патриаршеством Константинополя, считая его своим духовным, моральным и действенным оплотом (до 1898 г. Армянская Епархия США была под покровительством Армянского Патриаршества Турции). Об этом свидетельствуют документы, до сих пор хранящиеся в Архиве Армянского 538-летнего Патриаршества (1461 г.), которые представляют исключительную ценность и интерес.

Дела, находящиеся в архивном фонде под общим заголовком «Америка», охватывают документы длительного исторического периода: начиная с 1880-ых годов и до наших дней. Эти документы, ввиду историко-политических деспотических порядков господствующих в стране, периодически подвергались чистке или вывозу из страны в более безопасные места (США и пр.). Вот почему в настоящее время дошедшие до нас архивные материалы лишены каких-либо историко-политических, партийных или националистических оттенков. Очевидно, значительное убавление, а порой и полное исчезновение материалов периода и после Первой мировой войны.